
Resumo práctico **de gramática eonaviega** (segundo a proposta *Cotarelo Valledor*)

Xavier Frías Conde

(UCM)

COLECTIVO DE ESCRITORES DO EO-NAVIA
COTARELO VALLEDOR

2001

CONSIDERACIÓIS PREVIAS

El eonaviego é el galego-portugués (e entre galego e portugués, é evidentemente el segundo, el galego) falado en Asturias na zona máis occidental, a chamada Terra Eo-Navia, de aí el sou nome. Así que así, algúns concellos, como Santiso de Abres, sul de A Veiga, Taramundi e a parroquia de Os Coutos en Ibias falan simplemente galego oriental de Lugo.

A súa posta por escrito, a súa subnorma, pensamos que debe basearse na da lingua galega, onde é preciso facer uha adaptación da norma del galego común para el galego eonaviego.

Portanto, el que pretendemos aquí é ofrecer aqueles elementos máis elementares que constitúen a esencia del eonaviego para que quen teña interese en se expresar nel, poida facelo, al tempo que apresentamos al público aqueles trazos máis significativos desta variante lingüística.

El obxecto dun subpadrón como el que aquí propoemos é que a escrita del eonaviego se unifique na medida del posíbel segundo todas as suas variantes e al mesmo tempo que os leitores galegos se poidan achegar a esta variante que, debidamente grafada, non é tan tornada como lles podería semellar á primeira vista.

Desde el sou primeiro momento, a proposta Cotarelo-Valledor pretendeu que a escrita fose flexíbel, de maneira que houbera a posibilidade de escribir mui achegado á fala real, ou tamén máis achegado al patrón del galego común, polo que a primeira postura se chamou *achegamento mínimo* e el outra *achegamento máximo*. Así, segundo os gustos de quen queira escribir, pódese alternar no uso del artigo *o* fronte a *el* ou *unha* fronte a *uha*. Nos máximos non se usa a palatalización, pero si non mínimos; en cualquiera cousa, non é algo ríxido pero trátase de ofrecer aos falantes uha ferramenta útil que fixe por escrito el galego eonaviego e lle permita un uso máis próximo á sua fala habitual ou, polo contrario, achegar máis el sistema escrito al que é el galego padrón.

Doutra banda, muitas das variantes quedan perfectamente recollidas baixo uha sola forma ortográfica. Tal ocorre con *cuando* ou *cuanto*, que admiten até tres pronuncias distintas. Para el primeiro exemplo: /'kòndo/, /'kando/, /'kwando/. É preferíbel uha sola grafía, aínda que existan tres pronuncias distintas.

SISTEMA ORTOGRÁFICO

Segundo a filosofía que vimos defendendo, el eonaviego ten como base el sistema ortográfico galego al cual se lle amecen determinados elementos.

Non pensamos que pague a pena expoer todo el sistema alfabético, polo que nos limitamos a sinalar aqueles elementos que son propios del subpadrón eonaviego.

1. Grafías particulares

Imos sinalar algúns grafemas que precisan certas explicaciois:

<ɭ>: este grafema representa a palatalización que se dá nalgúns puntos del dominio, máis cara a parte oriental. El sou emprego é potestativo, el cual quer dicir que cuando se pretenda espellar a palatalización pola razón que seña, farase uso de \approx , pero quen non pretenda espellala, ben pode omiti \approx o.

Resulta interesante comprobar como gracias a este grafema podemos manter perfectamente a unidade ortográfica coel resto del dominio. Así, a grafía *muller, traballo, coller, lle, palla*, etc., que segundo as zonas terá uha pronuncia con / λ / ou con /j/, mais está unificado ortograficamente e inserido no resto del dominio.

Doutra banda, el uso de <i> queda restrinxido a certos casos como: *maior, maio, oio* (=ouvo), *caio* (de *caer*), *traio* (de *traer*), *aboiar, boia, ɭaiar*, onde en xeral consérvase uha pronuncia distinta da sinalada enriba. En cualquiera caso, isto permite el establecimiento de certos pares con diferenciación fonolóxica: *oio ~ ollo*.

Para a toponimia parécenos máis axeitado empregar o digrafo <lh>, e non opcionalmente, mais en todas as ocasiois; dese modo hase poder distinguir entre *Vilar* e *Vilhar*, por poemos un exemplo.

<b/v>: El sou emprego está suxeito a criterios etimolóxicos as máis das veces. Fronte al caste \approx ao, en eonaviego úsase en: *rebentar, dobeło, marabilla, beira, baleiro*

En troque, úsase <v> en: *vulto, avultar, avogado [advogado], avolo [avó], varrer, vasoiro, vasadoiro, vuitra.*

<h>: El sou emprego ou omisión tampouco coincide decote coel caste≈ao. Ponse <h> en: *harmonía, hierarquía* (tamén *xerarquía*), *harpa, filharmónica, subhasta*. É inxustificable poela en palabras como *irmao, irmá, ovo, óso*, etc. Non levan <h> palabras como *olá* (saúdo).

2. Acentuación

2.1. Xeneralidades

As regras de acentuación en eonaviego son igual que en galego, que basicamente coinciden cōas del castelao. Contodo, é preciso ter en conta:

1. Non se acentúan os verbos da mesma maneira cuando van amalgamados con pronomes clíticos: *cantará* mais *cantarase*. É excepción é en *élo [éol], éche, énos*, etc. que sempre mantén el sou acento.
2. En ningún caso se acentúan os adverbios en *–mente*: *rapidamente, fantásticamente*, etc.
3. Non se acentúan os ditongos (e tritongos) decrecentes: *camiois, animais, furois, almaceis, falou*, etc. Portanto, si se acentua: *difíceis, túneis*, etc.

2.2. Uso del circunflexo

El acento circunflexo ou chapeu <^ > úsase con <ê> e <ô> para marcar duas pronuncias. Nuha parte del eonaviego sōan /e/ e /o/ respectivamente, mentres que nel outra sōan /i/ e /u/. Desta maneira, evitamos el emprego de grafía dobres del tipo *chea ~ chía, boa ~ búa* e unificámola con *chêa e bôa*, que tein dobre pronuncia.

El emprego deste sistema nos verbos é como segue: namais se pon el chapeu (^) cuando <e> ou <o> son tónicos, é dicir, cargan coel acento de intensidade. Deste modo, al conxugar el verbo *soar* en presente de indicativo e de conxuntivo ou subxuntivo, temos: *sōo, sōas, sôa, soamos, soades, sōan; sôe, sôes, sôe, soemos, soedes, sôen*. Para el verbo *cear* temos: *cêo, cêas, cêa*,

ceamos, ceades, cêan; cêe, cêes, cêe, ceemos, ceedes, cêen. No resto das formas verbais non se usa

2.3. Uso del diacrítico

El acento diacrítico, aquel que permite distinguir palabras cuase iguais, empréganse en eonaviego dacuando con certas diferencias respecto al galego común, visto que os casos poden non coincidir. Estos son os máis comúis:

<i>cal</i> (<QUALE o CALCE)	<i>cál</i> (<CANALE)
<i>grao</i> (<GRADU)	<i>gráo</i> (<GRANU)
<i>a</i> (prep. ou art.)	<i>á</i> (contracción)
<i>cha</i> (<i>che</i> + <i>a</i>)	<i>chá</i> (fem. de <i>chao</i>)
<i>pais</i> (<PATRES)	<i>páis</i> (<PANES)
<i>mais</i> (conx.)	<i>máis</i> (adverbio)
<i>merma</i> (de <i>mermar</i>)	<i>mérma</i> (páxaro)
<i>neto</i>	<i>néto</i> (=fillo del fillo)
<i>pelo</i>	<i>pélo</i> (=debullo)
<i>pe</i> (nome de letra)	<i>pé</i> (fin da perna)
<i>sen</i> (prep.)	<i>sén</i> (= seo)
<i>ven</i> (de <i>ver</i>)	<i>vén</i> (de <i>vir</i> , 3PS pres. ind.)
<i>bola</i> (de pan)	<i>bóla</i> (de xogar)
<i>nós</i> (tónico)	<i>nós</i> (átono)
<i>vós</i> (tónico)	<i>vós</i> (átono)
<i>so</i> (=baixo)	<i>só</i> (=solo)
<i>oso</i> (animal)	<i>óso</i>
<i>fora</i> (do verbo <i>ir</i> ou <i>ser</i>)	<i>fóra</i> (adverbio)
<i>compre</i> (de <i>comprar</i> e <i>cumprir</i>)	<i>cómpre</i> (de <i>cumprir</i> (=ser mester))
<i>polo</i> (or. <i>po≈o</i>)	<i>pólo</i> (=extremo)

Non se acentúan *uha, alguha, ninguha, duas, tuas, suas*.

3. Outros elementos ortográficos

Pensamos que é totalmente desnecesario utilizar os signos de interrogación e admiración no comezo, e abonda con os poer na fin da secuencia. Se for imprescindible para uha bôa comprensión e evitar ambigüidades, daquela pónñase.

3.1. Dos grupos de oclusiva / fricativa + lateral.

formas con -r-	formas con -l-
----------------	----------------

BR-:	<i>branco, nobre, brando, Bras, nebra</i>	<i>bloque, -ble¹, blusa, etc.</i>
CR-:	<i>cravo, crume, recruta, crego, escravo</i>	<i>claro, claridade, clave, etc.</i>
FR-:	<i>frouxo, fraque, frauta</i>	<i>aflicción, conflicto, flegma, flotar, flota, flor, etc.</i>
GR-:	<i>gravata, regra</i>	<i>gloria, globo, etc.</i>
PR-:	<i>promo, despromar, praia, praza, prazo, prato, prata, prancha, preito, praga, empregar</i>	<i>plúmbeo, plan, placa, etc.</i>

3.2. Grupos cultos.

- **b + outra consoante:** *submiso, submisión, subxecto* (en gramática e filosofía), *subtraír*
- **Grupo -bs-:** *substancia, substantivo, substituír*
- **Grupo -ct- ou -cc-:** *adxectivo, obxecto, obxección, respecto, subxecto, subxección* (obsérvase que os derivados desta familia levan todos -x-: *abxecto, proxecto, inxectar, etc.*), *districto, delicto, olfacto*.

É de notar que en galego pódese eliminar o -c- sempre que vaia precedido de -i- ou -u-: *estrutura, produto, dición, dicionario, ditado, aflición, etc.*

- **Outros:** *prognóstico, fisognomía*

El galego presenta **de(s)-** e non **di(s)-** en *deputado, deputación, demisión, demitir, defunto, desfrutar*. Igualmente a forma correcta é *diminuír* (cf. *diminuto, diminutivo*). Del adxectivo *hipócrita* el sou substantivo é *hipocrisía*. Outro cambio, mais agora á inversa, dáse con *efémero*.

As formas correctas noutra familia léxica son *cirurxía* e *cirurxao* (Gal. com. *cirurxán*). Outro derivado é *cirúrxico*.

Hai uha antiga vocalización en -ut- en: *douto, doutor* e *outubro*. Semellante é el caso de *auto* (no teatro) e *bautizo* (xunto con *boutizo*), mais *cativo*.

A terminación *-scripción* xa perdeu o sou -p- nos primeiros tempos do idioma: *inscrición, subscrición, adscrición, etc.*

¹ É preferitamente normal *-ábel, -íbel: amábel, posíbel*.

3.3. Outras terminacións

- **Latín -amen, -umen**

-me: *certame, exame, orde, Carme, volume*, etc.

- **Grego -sis, -tis**

-se e -te respectivamente: *análise, xénese, cistite, crise*, etc. Non pertencen a este grupo *oasis, tenis, gratis*.

- **Francés -age**

-axe cōa característica de ser feminino: *a bagaxe, a equipaxe, a paisaxe, a fogaxe, a friaxe, a viaxe, a piaxe*, etc. Son excepcións, por procederen doutra orixe, el paxe e el traxe. Adoita usarse tamén como masculino el garaxe e el personaxe.

PARADIGMAS MORFOLÓXICOS

4. Formación de femenino en nomes e adxectivos

4.1. Mudanzas de morfemas ou morfema cero

masc.	fem.
<i>alto</i>	<i>alta</i>
<i>cansado</i>	<i>cansada</i>
<i>italiano</i>	<i>italiana</i>
<i>doutor</i>	<i>doutora</i>
<i>xuíz</i>	<i>xuíza</i>
<i>folgazán</i>	<i>folgazá</i>
<i>catalán</i>	<i>catalá ~ catalana</i>
<i>alemán</i>	<i>alemá ~ alemana</i>
<i>interesante</i>	<i>interesante</i>
<i>fatal</i>	<i>fatal</i>
<i>taxista</i>	<i>taxista</i>
<i>ciclista</i>	<i>ciclista</i>
<i>irmao</i>	<i>irmá</i>
<i>chao</i>	<i>chá</i>
<i>aldeao</i>	<i>aldeá</i>
<i>artesaio</i>	<i>artesa</i>
<i>castelao</i>	<i>castelá</i>
<i>chen</i>	<i>chêa</i>
<i>estén</i>	<i>estêa</i>
<i>sobrín</i>	<i>sobría</i>
<i>rapacín</i>	<i>rapacia</i>
<i>vicín</i>	<i>vicía</i>
<i>bon</i>	<i>bôa</i>
<i>ladrón</i>	<i>ladrôa</i>
<i>león</i>	<i>eôa</i>
<i>bretón</i>	<i>bretona</i>
<i>saxón</i>	<i>saxona</i>

4.2. Mudanza de lexema ou variacións importantes

masculino	feminino
<i>can</i>	<i>cadela, cuza</i>
<i>avisougo, abázcaro</i>	<i>abella</i>
<i>carneiro</i>	<i>ovella</i>
<i>castrón</i>	<i>cabra</i>
<i>touro, boi</i>	<i>vaca</i>
<i>cabalo</i>	<i>égoa</i>
<i>tigre</i>	<i>tigresa</i>
<i>galo</i>	<i>galía, pita</i>
<i>home</i>	<i>muller</i>
<i>padrín</i>	<i>madría</i>
<i>pai</i>	<i>mai</i>
<i>actor</i>	<i>actriz</i>
<i>imperador</i>	<i>imperatriz</i>
<i>duque</i>	<i>duquesa</i>
<i>marqués</i>	<i>marquesa</i>
<i>rei</i>	<i>raíña, raina</i>
<i>príncipe</i>	<i>princesa</i>
<i>vampiro</i>	<i>vampiresa</i>

5. Paradigma de número no nome e adxectivo

sing.	plur.
<i>alto</i>	<i>altos</i>
<i>irmao</i>	<i>irmaos</i>
<i>cansado</i>	<i>cansados</i>
<i>interesante</i>	<i>intersantes</i>
<i>taxista</i>	<i>taxistas</i>
<i>rei</i>	<i>reis</i>
<i>boi</i>	<i>bois</i>
<i>saber</i>	<i>saberes</i>
<i>animal</i>	<i>animais ~ animais</i>
<i>cuartel</i>	<i>cuarteis ~ cuarteis</i>
<i>caracol</i>	<i>caracois ~ caracoles</i>
<i>azul</i>	<i>azuis ~ azules</i>
	Os plurais con -l caedizo están perfectamente testemuñados en eonaviego. Estes son, contodo, recomendábeis na ~ingua escrita, por manter uha maior unidade coel resto del galego-portugués.

<i>amábel</i> <i>posíbel</i> <i>túnel</i>	<i>amábeis</i> <i>posíbeis</i> <i>túneis ~ túneles</i> Loxicamente, estas formas alternan cōas normais na fala <i>amable(s), posible(s)</i> .
<i>alemán</i> <i>folgazán</i>	<i>alemais</i> <i>folgazais</i>
<i>chen</i> <i>sén</i>	<i>chêos</i> <i>sêos</i>
<i>almacén</i> <i>retén</i>	<i>almaceis</i> <i>reteis</i>
<i>sobrín</i> <i>vicín</i> <i>padrín</i>	<i>sobríos</i> <i>vicíos</i> <i>padríos</i>
<i>fin</i>	<i>fins /fis/</i>
<i>bon</i>	<i>bōs</i>
<i>camión</i> <i>razón</i>	<i>camiois</i> <i>razois</i>
<i>común</i> <i>atún</i>	<i>comúis</i> <i>atúis</i>
<i>martes</i> <i>mércores</i> <i>tirapedras</i> <i>sopragaitas</i> <i>póster</i> <i>chándal</i>	<i>martes</i> <i>mércores</i> <i>tirapedras</i> <i>sopragaitas</i> <i>póster</i> <i>chándal</i>

6. Comparación

6.1. Dos adxectivos e os adverbios

6.1.1. Comparativo

6.1.1.1. Superioridade

<i>máis</i>	adx.	<i>que</i>
-------------	------	------------

6.1.1.2. Igualdade

<i>igual de</i>	adx.	<i>que</i>
<i>tan</i>		<i>como</i>

6.1.1.3. Inferioridade

<i>menos</i>	adx.	<i>que</i>
--------------	------	------------

6.2. Dos nomes

6.2.1. Comparativo

6.2.1.1. Superioridade

<i>máis</i>	nome	<i>que</i>
-------------	------	------------

6.2.1.2. Igualdade

<i>tanto(s) /-a(s)</i>	nome	<i>como</i>
------------------------	------	-------------

6.2.1.3. Inferioridade

<i>menos</i>	nome	<i>que</i>
--------------	------	------------

7. Artigos

7.1. Artigo definido

7.1.1. Formas

	masculino		feminino		neutro	
singular	<i>el</i>	<i>o</i>	<i>a</i>	<i>el</i>	<i>el</i>	<i>o</i>
plural	<i>os</i>		<i>as</i>		<i>os</i>	

El masculino/neutro singular pode ser *el* ou *o* segundo un uso de máximos ou mínimos. El neutro nunca é **lo*, que é castelanismo.

A forma *o* está perfectamente documentada en eonaviego.

Cuando se queiran usar as formas asimiladas propias dalgunhas zonas, estas non se marcarán nunca con hifen ou guion: *beber o viño, sabes o que che digo?*. Loxicamente, estas formas ben poden alternar cós non asimiladas: *beber el viño, sabes el que che digo?*

En feminino úsase *el* diante de vogal tónica: *el alma, el época, el ira, el hora, el uva.*

7.1.2. Contraccións de artigo con preposición

prep.	<i>el</i>	<i>o</i>	<i>a</i>	<i>os</i>	<i>as</i>
<i>a</i>	<i>al</i>	<i>ao</i>	<i>á</i>	<i>aos</i>	<i>ás</i>
<i>de</i>	<i>del</i>	<i>do</i>	<i>da</i>	<i>dos</i>	<i>das</i>

<i>con</i>	<i>co / coel</i>	<i>co</i>	<i>côa</i>	<i>côs</i>	<i>côas</i>
<i>por</i>	<i>polo</i>	<i>polo</i>	<i>pola</i>	<i>polos</i>	<i>polas</i>
<i>pra*</i>	<i>pra el</i>	<i>pra o</i>	<i>pra a</i>	<i>pra os</i>	<i>pra as</i>

(*) *pra* é forma reducida, propia de textos que son fieis á tradición oral. Para el resto dos casos é preferíbel *para*, que non admite contracciois de ninguha caste.

7.2. Artigo indefinido

7.2.1. Formas

	masculino	feminino
singular	<i>un</i>	<i>uha ~ unha</i>
plural	<i>uns</i>	<i>uhas ~ unhas</i>

A grafía *uha* xa vén de hai moito tempo en eonaviego e admite diversas pronunciacións. É forma enxebre eonaviega, el mesmo que *unha* que tamén se rexistra en abondas zonas occidentais.

En feminino singular úsase *un* alófono de *uha* como *el* antes citado: *un alma, un época, un illa, un hora, un hucha*. Loxicamente, en todos estes casos é válido *unha*.

A forma plural *uns* admite tres pronunciacións: /us/, /uis/, /uɲos/. A súa forma ortográfica mantén a unidade coel resto del galego-portugués.

7.2.2. Contracciois

	<i>un</i>	<i>uha</i>	<i>uns</i>	<i>uhas</i>
<i>con</i>	<i>cun</i>	<i>cuha</i>	<i>cuns</i>	<i>cuhas</i>
<i>de</i>	<i>dun</i>	<i>duha</i>	<i>duns</i>	<i>duhas</i>
<i>en</i>	<i>nun</i>	<i>nuha</i>	<i>nuns</i>	<i>nuhas</i>

8. Posesivos

8.1. Formas sintéticas

	singular		plural	
	masc.	fem.	masc.	fem.
1PS	<i>meu</i>	<i>mía</i>	<i>meus</i>	<i>mías</i>
2PS	<i>tou</i>	<i>tua</i>	<i>tous</i>	<i>tuas</i>
3PS	<i>sou</i>	<i>sua</i>	<i>sous</i>	<i>suas</i>
1PP	<i>noso</i>	<i>nosa</i>	<i>nosos</i>	<i>nosas</i>
2PP	<i>voso</i>	<i>vosa</i>	<i>vosos</i>	<i>vosas</i>
3PP	<i>sou</i>	<i>sua</i>	<i>sous</i>	<i>suas</i>

8.2. Formas analíticas

Van tras del nome al que acompañan: *uns amigos de tou*. El posesivo queda invariábel

	singular		plural	
	masc.	fem.	masc.	fem.
1PS	<i>de meu</i>			
2PS	<i>de tou</i>			
3PS	<i>de sou</i>			
1PP	<i>de noso</i>			
2PP	<i>de voso</i>			
3PP	<i>de sou</i>			

Tamén é frecuente el uso de *del, dela, deles, delas*, na terceira persôa: *a sua casa = a casa del*.

9. Demostrativos

9.1. Formas

	sing.			plur.	
	masc.	fem.	neut.	masc.	fem.
I	<i>este</i>	<i>esta</i>	<i>esto</i> <i>isto</i>	<i>estos</i>	<i>estas</i>
II	<i>ese</i>	<i>esa</i>	<i>eso</i> <i>iso</i>	<i>esos</i>	<i>esas</i>
III	<i>aquel</i>	<i>aquela</i>	<i>aqueño</i> <i>aquilo</i>	<i>aqueños</i>	<i>aquelas</i>

As formas *isto, iso e aquilo* non son propias del eonaviego, mais nuha lingua literaria pódense usar para seguir a norma galego-portuguesa.

9.2. Contraccións con preposicións

de deste, dese, daquel
en neste, nese, naquel

10. Pronomes persoais

10.1. Tabra

	tónicas			átonas	
1PS	<i>eu</i>	<i>min</i>	<i>comigo</i>	<i>me</i>	
2PS	<i>tu</i>	<i>ti</i>	<i>contigo</i>	<i>te</i>	<i>che</i>
3PSM	<i>el</i>	<i>el</i>	<i>con el</i>	<i>el, o lo no</i>	<i>lle</i>
	—	<i>si</i>	<i>consigo</i>	<i>se</i>	
3PSF	<i>ela</i>	<i>ela</i>	<i>con ela</i>	<i>a la na</i>	<i>lle</i>
	—	<i>si</i>	<i>consigo</i>	<i>se</i>	
3PSN	<i>elo</i>	<i>elo</i>	<i>con elo</i>	<i>el, o lo no</i>	<i>lle</i>
1PP	<i>nós</i>	<i>nós</i>	<i>con nós connosco</i>	<i>nos</i>	
2PP	<i>vós</i>	<i>vós</i>	<i>con vós convosco</i>	<i>vos</i>	
3PPM	<i>elos</i>	<i>elos</i>	<i>con elos</i>	<i>os los nos</i>	<i>lles</i>
3PPF	<i>elas</i>	<i>elas</i>	<i>con elas</i>	<i>as las nas</i>	<i>lles</i>

Os distintos alomorfos da terceira persôa repartíllanse da seguinte maneira:

(a) a forma primeira *el* vai sempre proclítica en contorno vocálico: *xa el sei, cuando el queiras, para el poer*; a forma *o* vai tras consoante: *non o vexo*, mais no feminino e todo el plural hai uha forma única que é sempre proclítica: *non as teño, xa as deixei*.

(b) a forma con <l> é sempre enclítica e vai tras ditongo: *deixeilo, rouboula*, tras vogal simple: *téñola, véxalas*, tras -s: *espéraslas*, con infinitivo, que perde /r/: *entendeło*

(c) a forma con nasal <n> vai tras nasal: *sóubenno, faláronno*.

10.2. Contracciois de pronomes átonos

	<i>o</i>	<i>a</i>	<i>os</i>	<i>as</i>
<i>me</i>	<i>mo</i>	<i>ma</i>	<i>mos</i>	<i>mas</i>
<i>che</i>	<i>cho</i>	<i>cha</i>	<i>chos</i>	<i>chas</i>
<i>lle</i>	<i>llo</i>	<i>lla</i>	<i>llos</i>	<i>llas</i>
<i>nos</i>	<i>nolo</i>	<i>nola</i>	<i>nolos</i>	<i>nolas</i>
<i>vos</i>	<i>volo</i>	<i>vola</i>	<i>volos</i>	<i>volas</i>
<i>lles</i>	<i>llelo</i>	<i>llela</i>	<i>llelos</i>	<i>llelas</i>

11. Indefinidos e cuantificadores

11.1. Invariábeis:

- *cada,*
- *alguén: daquén,*
- *ninguén,*
- *cualquera,*
- *demais,*
- *quenqueira.*

11.2. Variábeis:

- *todo, toda, todos, todas;*
- *ningún, ninguha, ningún, ninguha;*
- *algún, alguha, algúns, alguhas;*
- *certo, certa, certos, certas,*
- *outro, outra, outros, outras;*
- *ambos, ambas; frecuentemente ambos os e ambas as*
- *abondo, abonda, abondos, abondas;*
- *muito, muita, muitos, muitas;*
- *tanto, tanta, tantos, tantas;*
- *tal, tales:tais;*
- *uns cuantos, uhas cuantas;*
- *varios, varias;*
- *un, uha, uns, uhas;*
- *demasiado, demasiada, demasiados, demasiadas*
- *entrambos, entrambas*

12. Interrogativos e relativos

- *quen*
- *que*;
- *onde*, normalmente pronunciado /'unde/,
- *como*,
- *cuando* pronunciado /'kwando/, /'kando/, /'kòndo/
- *cuanto*, *cuanta*, *cuantos*, *cuantas*, pronunciado /'kwanto/, /'kanto/, /'kònto/
- *cual*, *cuais~cuales*.

13. Numerais

13.1. Cardinais

1. <i>un, uha</i>	2. <i>dous, dúas</i>	3. <i>tres</i>
4. <i>cuatro</i>	5. <i>cinco</i>	6. <i>seis</i>
7. <i>sete</i>	8. <i>oito</i>	9. <i>nove</i>
10. <i>dez</i>	11. <i>once</i>	12. <i>doce</i>
13. <i>trece</i>	14. <i>catorce</i>	15. <i>quince</i>
16. <i>dazaseis</i>	17. <i>dazasete</i>	18. <i>dazaoito</i>
19. <i>dazanove</i>	20. <i>vinte</i>	21. <i>vinte un</i>
22. <i>vinte dous</i>	30. <i>trinta</i>	40. <i>corenta</i>
50. <i>cincuenta</i>	60. <i>sesenta</i>	70. <i>setenta</i>
80. <i>oitenta</i>	90. <i>noventa</i>	100. <i>cen</i>
200. <i>douscentos</i>	300. <i>trescentos</i>	400. <i>cuatrocentos</i>
500. <i>cincocentos</i>	600. <i>seiscentos</i>	700. <i>setecentos</i>
800. <i>oitocentos</i>	900. <i>novacentos</i>	1000. <i>mil</i>

As centenas admiten feminino: *duascentas*, *trescentas*, etc.

13.2. Ordinais (até el décimo con variación de xénero e número)

- *primeiro*,
- *segundo*,
- *terceiro*,
- *cuarto*,
- *quinto*,
- *sexto*,
- *sétimo*,
- *oitavo*,
- *noveno*,
- *décimo*.

13.3. Partitivos

- *metade,*
- *dobre,*
- *triple,*
- *medio [meio],*
- *tercio,*
- *cuarto,*
- *quinto,*
- *ducia.*

14. Tabra de conxugación de verbos regulares

14.1. Paradigma ordinario

I CONXUGACION <i>falar</i>	II CONXUGACION <i>coller</i>	III CONXUGACION <i>partir</i>
INDICATIVO		
Presente		
<i>falo</i>	<i>collo</i>	<i>partio, parto</i>
<i>falas</i>	<i>colles</i>	<i>partes,</i>
<i>fala</i>	<i>colle</i>	<i>parte</i>
<i>falamos</i>	<i>collemos</i>	<i>partimos</i>
<i>falades</i>	<i>colledes</i>	<i>partides</i>
<i>falan</i>	<i>collen</i>	<i>parten</i>
Pretérito imperfecto		
<i>falaba</i>	<i>collía</i>	<i>partía</i>
<i>falabas</i>	<i>collías</i>	<i>partías</i>
<i>falaba</i>	<i>collía</i>	<i>partía</i>
<i>falábamos</i>	<i>collíamos</i>	<i>partíamos</i>
<i>falábades</i>	<i>collíades</i>	<i>partíades</i>
<i>falaban</i>	<i>collían</i>	<i>partían</i>
Pretérito Perfeito		
<i>falei (n)</i>	<i>collín</i>	<i>partín,</i>
<i>falache</i>	<i>colliche</i>	<i>partiche</i>
<i>falou</i>	<i>colleu</i>	<i>partiu</i>
<i>falamos</i>	<i>collemos</i>	<i>partimos</i>
<i>falastes</i>	<i>collestes</i>	<i>partistes</i>
<i>falaron</i>	<i>colleron</i>	<i>partiron</i>
Pretérito pluscuamperfeito ou máis-que-perfeito		
<i>falara</i>	<i>collera</i>	<i>partira</i>

<i>falaras</i>	<i>colleras</i>	<i>partiras</i>
<i>falara</i>	<i>collera</i>	<i>partira</i>
<i>faláramos</i>	<i>colléramos</i>	<i>partíramos</i>
<i>falárades</i>	<i>collérades</i>	<i>partírades</i>
<i>falaran</i>	<i>colleran</i>	<i>partiran</i>
futuro		
<i>falarei</i>	<i>collerei</i>	<i>partirei</i>
<i>falarás</i>	<i>collerás</i>	<i>partirás</i>
<i>falará</i>	<i>collerá</i>	<i>partirá</i>
<i>falaremos</i>	<i>colleremos</i>	<i>partiremos</i>
<i>falaredes</i>	<i>colleredes</i>	<i>partiredes</i>
<i>falarán</i>	<i>collerán</i>	<i>partirán</i>
condicional		
<i>falaría</i>	<i>collería</i>	<i>partiría</i>
<i>falarías</i>	<i>collerías</i>	<i>partirías</i>
<i>falaría</i>	<i>collería</i>	<i>partiría</i>
<i>falaríamos</i>	<i>colleríamos</i>	<i>partiríamos</i>
<i>falariades</i>	<i>colleriades</i>	<i>partiriades</i>
<i>falarían</i>	<i>collerían</i>	<i>partirían</i>
SUBXUNTIVO OU CONXUNTIVO		
presente		
<i>fale</i>	<i>colla</i>	<i>part(i)a</i>
<i>fales</i>	<i>collas</i>	<i>part(i)as</i>
<i>fale</i>	<i>colla</i>	<i>part(i)a</i>
<i>falemos</i>	<i>collamos</i>	<i>part(i)amos</i>
<i>faledes</i>	<i>collades</i>	<i>part(i)ades</i>
<i>falen</i>	<i>collan</i>	<i>part(ia)n</i>
imperfecto		
<i>falase</i>	<i>collese</i>	<i>partise</i>
<i>falases</i>	<i>colleses</i>	<i>partises</i>
<i>falase</i>	<i>collese</i>	<i>partise</i>
<i>falásemos</i>	<i>collésemos</i>	<i>partísemos</i>
<i>falásedes</i>	<i>collésedes</i>	<i>partísedes</i>
<i>falasen</i>	<i>collesen</i>	<i>partisen</i>
IMPERATIVO		
<i>fala</i>	<i>colle</i>	<i>parte</i>
<i>falade</i>	<i>collede</i>	<i>partide</i>
FORMAS NOMINAIS		
infinitivo		
<i>falar</i>	<i>coller</i>	<i>partir</i>
xerundio		
<i>falando</i>	<i>collendo</i>	<i>partindo</i>

participio		
<i>falado</i>	<i>collido</i>	<i>partido</i>
infinitivo conxugado		
<i>falar</i>	<i>coller</i>	<i>partir</i>
<i>falares</i>	<i>colleres</i>	<i>partires</i>
<i>falar</i>	<i>coller</i>	<i>partir</i>
<i>faláremos</i>	<i>colléremos</i>	<i>partíremos</i>
<i>falárades</i>	<i>colléredes</i>	<i>partíredes</i>
<i>falaren</i>	<i>colleren</i>	<i>partiren</i>

14.2. Conxugación dun verbo con pronome enclítico

<i>fálolo</i>	<i>faleilo ~ faleino</i>
<i>fálaslo</i>	<i>faláchelo</i>
<i>fálalo</i>	<i>faloulo</i>
<i>falámolo</i>	<i>falámolo</i>
<i>faládelo</i>	<i>falástelo</i>
<i>fálanno</i>	<i>faláronno</i>

14.3. Perífrases

14.3.1. Perífrases temporais

- *Ir + inf.:* *vou mercar os bois á Pola.*
- *Estar a + inf. / estar + xer.:* *estaban a falar hai un cachín*
- *Querer + inf.:* *parece que quer estear.*
- *Estar para + inf. (ou estar a pique de + inf.):* *Como estaban anoxados, estiveron para / a pique de berraren.*

14.3.2. Perífrases modais, obrigativas e hipotéticas

- *Haber + inf. ou haber de + inf. ou haber a + inf.:* *has (a) falar con tou irmao.*
- *Hai que + inf.:* *hai que se dar présa.*
- *Ter que + inf.:* *Teis que me mirar as rodas do coche.*

- *Ter de + inf.: Tes de botar esa carta al correo.*
- *Deber + inf.: Deberían chegar máis cedo.*
- *Poder + inf.: Non podo entender o que faen.*
- *Ser a + inf. ou ser quen de + inf.: Non son a abrir esta botella*

14.3.3. Perífrases aspectuais imperfectivas

- *Andar a + inf. ou andar + xer.: Andaban a buscar cogorzos despois de chover.*
- *Levar a + inf. ou levar + xer.: Levan toda a mañá a traballar.*
- *Ir + xer.: Van aprendendo muito ultimamente.*

14.3.4. Perífrase aspectuais perfectivas

- *Acabar de + inf.: Acabo de falar con el.*
- *Estar a pique de + inf.: Estaban a pique de chegar, mais tiveron un accidente*
- *Deixar de + inf.: Deixa de falar con todos os que atopa pola rúa.*
- *Ter + part.: Teño xa rematado todos os exames*
- *Dar + part.: Non dan chegado aínda.*
- *Vir de + inf.: Vimos de comer.*

14.4. El infinitivo conxugado

Usos:

- Cuando tendo o mesmo subxecto que a oración principal, el infinitivo vai precedido de preposición: *Para mercármos o pan imos darnos présa.*

- Cuando hai muita distancia entre el verbo principal e mais o infinitivo: *Prendemos a televisión ás dúas da mañá, cond todo todos están deitados para graváremos o programa no vídeo.*
- Cuando a 3º persoa del plural indica a indeterminación del suxeito: *É hora de faláremos; A culpa é del xuíz porque non deixou prenderen os ladrois.*
- En construcións reflexivas e en verbos pronominais: *Avisamos aos vicios para viren ás cinco; Mercámosche un galano para longo queixáreste de que non che prestaba.*
- Cuando el infinitivo ten un suxeito expreso distinto del del verbo principal: *Víronte al salires de alí.*

Cuando se quer expresar o suxeito que é distinto al del verbo principal: *Falan para escoitáremolos.*

15. Tabra de conxugación dos verbos irregulares

Caber

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>cabio / cabo</i>	<i>couben</i>	<i>cabía</i>	<i>caberei</i>	<i>cabería</i>
<i>cabes</i>	<i>coubiche</i>	<i>cabías</i>	<i>caberás</i>	<i>caberías</i>
<i>cabe</i>	<i>coubo</i>	<i>cabía</i>	<i>cabirá</i>	<i>cabería</i>
<i>cabemos</i>	<i>coubemos</i>	<i>cabíamos</i>	<i>cabaremos</i>	<i>caberíamos</i>
<i>cabedes</i>	<i>coubestes</i>	<i>cabíades</i>	<i>caberedes</i>	<i>caberíades</i>
<i>caben</i>	<i>couberon</i>	<i>cabían</i>	<i>cabarán</i>	<i>caberían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>cab(i)a</i>	<i>coubese</i>			
<i>cab(i)as</i>	<i>coubeses</i>	<i>cabe</i>		
<i>cab(i)a</i>	<i>coubese</i>		<i>cabendo</i>	<i>cabido</i>
<i>cab(i)amos</i>	<i>coubésemos</i>			
<i>cab(i)ades</i>	<i>coubésedes</i>	<i>cabede</i>		
<i>cab(i)an</i>	<i>coubesen</i>			

Caer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>caio</i>	<i>caín</i>	<i>caía</i>	<i>caerei</i>	<i>caería</i>
<i>caes</i>	<i>caíche</i>	<i>caías</i>	<i>caerás</i>	<i>caerías</i>

<i>cae</i> <i>caemos</i> <i>caedes</i> <i>caen</i>	<i>caeu</i> <i>caémos</i> <i>caestes</i> <i>caeron</i>	<i>caía</i> <i>caíamos</i> <i>caíades</i> <i>caían</i>	<i>caerá</i> <i>caeremos</i> <i>caeredes</i> <i>caerán</i>	<i>caería</i> <i>caeríamos</i> <i>caeríades</i> <i>caerían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>caia</i> <i>caias</i> <i>caia</i> <i>caíamos</i> <i>caíades</i> <i>caían</i>	<i>caese</i> <i>caeses</i> <i>caese</i> <i>caésemos</i> <i>caésedes</i> <i>caesen</i>	<i>cae</i> <i>caede</i>	 <i>caendo</i>	 <i>caído</i>

Choer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>choio</i>	<i>choín</i>	<i>choía</i>	<i>choerei</i>	<i>choería</i>
<i>choes</i>	<i>choíche</i>	<i>choías</i>	<i>choerás</i>	<i>choerías</i>
<i>choe</i>	<i>choeu</i>	<i>choía</i>	<i>choerá</i>	<i>choería</i>
<i>choemos</i>	<i>choémos</i>	<i>choíamos</i>	<i>choeremos</i>	<i>choeríamos</i>
<i>choedes</i>	<i>choestes</i>	<i>choíades</i>	<i>choeredes</i>	<i>choeríades</i>
<i>choen</i>	<i>choeron</i>	<i>choían</i>	<i>choerán</i>	<i>choerían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>choia</i>	<i>choese</i>			
<i>choias</i>	<i>choeses</i>	<i>choe</i>		
<i>choia</i>	<i>choese</i>		<i>choendo</i>	<i>choído</i>
<i>choíamos</i>	<i>choésemos</i>			
<i>choíades</i>	<i>choésedes</i>	<i>choede</i>		
<i>choian</i>	<i>choesen</i>			

Dar

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>dou</i>	<i>din</i>	<i>daba</i>	<i>darei</i>	<i>daría</i>
<i>dás</i>	<i>diche</i>	<i>dabas</i>	<i>darás</i>	<i>darías</i>
<i>dá</i>	<i>deu</i>	<i>daba</i>	<i>dará</i>	<i>daría</i>
<i>damos</i>	<i>demos</i>	<i>dabámos</i>	<i>daremos</i>	<i>daríamos</i>
<i>dades</i>	<i>destes</i>	<i>dábades</i>	<i>daredes</i>	<i>daríades</i>
<i>dan</i>	<i>deron</i>	<i>daban</i>	<i>darán</i>	<i>darían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>dêa</i>	<i>dese</i>			
<i>dêas</i>	<i>deses</i>	<i>dá</i>		
<i>dêa</i>	<i>dese</i>		<i>dando</i>	<i>dado</i>
<i>deamos</i>	<i>désemos</i>			
<i>dean</i>	<i>désedes</i>	<i>dade</i>		
<i>dêan</i>	<i>désen</i>			

Doer

En cent.-or **doler**, onde é regular, e mesmo en oriental **doler**. Deste dialecto unicamente cómpre sinalar que perde el -e na terceira persoa del presente de indicativo al lle engadir un pronome enclítico: *dolme, dolche, dol-lle*.

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>dole / dol [doe] dolen [doen]</i>	<i>doleu [doeu] doleron [doeron]</i>	<i>dolía [doía] dolian [doían]</i>	<i>dolerá [doerá] dolerán [doerán]</i>	<i>dolería [doería] dolerían [doería]</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>dola [doia] dolan [doian]</i>	<i>dolese [doese] dolesen [doesen]</i>	<i>dole [doe]</i>	<i>dolendo [doendo]</i>	<i>dolido [doído]</i>

Dicir

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>digo dices dice, diz dicimos dices dicen</i>	<i>dixen dixiche dixo dixemos dixestes dixeron</i>	<i>dicía dicías dicía dicíamos diciades dicían</i>	<i>direi dirás dirá diremos diredes dirán</i>	<i>diría dirías diría diríamos diríades dirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>diga digas diga digamos digades digan</i>	<i>dixese dixeses dixese dixésemos dixésedes dixesen</i>	<i>di dicide</i>	<i>dicindo dicendo</i>	<i>dito</i>

Durmir

El sou paradigma vale para *zurcir, ulir, subir, sufrir, acudir, cumprir*(=ser mester)

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>durmo dormes dorme durmimos durmidés dormen</i>	<i>durmín durmiche durmiu durmimos durmistés durmiron</i>	<i>durmía durmías durmía durmíamos durmíades durmían</i>	<i>durimirei durimirás durimirá durimiremos durimiredes durimirán</i>	<i>durmiría durmirías durmiría durmiríamos durmiríades curmirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>durma durmas durma durmamos durmadés durman</i>	<i>durmise durmises durmise durmísemos durmisedes durmisen</i>	<i>dorme durmide</i>	<i>durmindó</i>	<i>durmido</i>

Estar

Na lingua escrita parece preferíbel a forma completa fronte á da fala *tar*, que se usa en moitas zonas do galego (mesmo no galego exterior non-asturiano) e até no Brasil na lingua coloquial, por unificación co resto del idioma. No caso de se usar a forma *tar*, acentúanse todas as formas do sg. del presente de indicativo: *tóu, tás, tá*.

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>estou</i>	<i>estiven</i>	<i>estaba</i>	<i>estarei</i>	<i>estaría</i>
<i>estás</i>	<i>estiviche</i>	<i>estabas</i>	<i>estarás</i>	<i>estarías</i>
<i>está</i>	<i>estevo</i>	<i>estaba</i>	<i>estará</i>	<i>estaría</i>
<i>estamos</i>	<i>estivemos</i>	<i>estábamos</i>	<i>estaremos</i>	<i>estaríamos</i>
<i>estades</i>	<i>estivestes</i>	<i>estábades</i>	<i>estaredes</i>	<i>estariades</i>
<i>están</i>	<i>estiveron</i>	<i>estaban</i>	<i>estarán</i>	<i>estarian</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>este(ñ)a</i>	<i>estivese</i>			
<i>este(ñ)as</i>	<i>estiveses</i>	<i>está(te)</i>		
<i>este(ñ)a</i>	<i>estivese</i>		<i>estando</i>	<i>estado</i>
<i>este(ñ)amos</i>	<i>estivesémos</i>	<i>estade</i>		
<i>este(ñ)ades</i>	<i>estivésedes</i>			
<i>este(ñ)an</i>	<i>estivesen</i>			

Exir

solo se conxuga en imperativo: *isca, iscade*.

Facer, faer, fer

facer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>fago</i>	<i>facía</i>	<i>fixen</i>	<i>farei</i>	<i>faría</i>
<i>faes</i>	<i>facías</i>	<i>fixiche</i>	<i>farás</i>	<i>farías</i>
<i>fai</i>	<i>facía</i>	<i>fexo</i>	<i>fará</i>	<i>faría</i>
<i>facemos</i>	<i>facíamos</i>	<i>fixemos</i>	<i>faremos</i>	<i>faríamos</i>
<i>facedes</i>	<i>faciades</i>	<i>fixestes</i>	<i>faredes</i>	<i>faríades</i>
<i>faen</i>	<i>facían</i>	<i>fixeron</i>	<i>farán</i>	<i>farían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>faga</i>	<i>fixese</i>	<i>fai</i>	<i>facendo</i>	<i>feito</i>
<i>fagas</i>	<i>fixeses</i>			

<i>faga</i>	<i>fixese</i>			
<i>fagamos</i>	<i>fixésemos</i>	<i>facede</i>		
<i>fagades</i>	<i>fixésedes</i>			
<i>fagan</i>	<i>fixesen</i>			

fer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>fago</i>	<i>fía</i>	<i>fixen</i>	<i>feirei</i>	<i>feiría</i>
<i>faes</i>	<i>fías</i>	<i>fixiche</i>	<i>feirás</i>	<i>feirías</i>
<i>fai</i>	<i>fía</i>	<i>fexo</i>	<i>feirá</i>	<i>feiría</i>
<i>femos</i>	<i>fíamos</i>	<i>fixemos</i>	<i>feiremos</i>	<i>feiríamos</i>
<i>fedes</i>	<i>fiades</i>	<i>fixestes</i>	<i>feiredes</i>	<i>feiriades</i>
<i>faen</i>	<i>fían</i>	<i>fixeron</i>	<i>feirán</i>	<i>feirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>faga</i>	<i>fixese</i>			
<i>fagas</i>	<i>fixeses</i>	<i>fai</i>		
<i>faga</i>	<i>fixese</i>		<i>facendo</i>	<i>feito</i>
<i>fagamos</i>	<i>fixésemos</i>			
<i>fagades</i>	<i>fixésedes</i>	<i>facede</i>		
<i>fagan</i>	<i>fixesen</i>			

Frir, Fritir

El segundo é regular.

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>frío</i>	<i>frin</i>	<i>fría</i>	<i>frirei</i>	<i>friría</i>
<i>fris</i>	<i>friche</i>	<i>frías</i>	<i>frirás</i>	<i>frirías</i>
<i>fri</i>	<i>friu</i>	<i>fría</i>	<i>frirá</i>	<i>friría</i>
<i>frimos</i>	<i>frimos</i>	<i>fríamos</i>	<i>friremos</i>	<i>friríamos</i>
<i>frides</i>	<i>fristes</i>	<i>fríades</i>	<i>friredes</i>	<i>fririades</i>
<i>frin</i>	<i>friron</i>	<i>frían</i>	<i>frirán</i>	<i>frirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>fría</i>	<i>frise</i>			
<i>frías</i>	<i>frises</i>	<i>fri</i>		
<i>fría</i>	<i>frise</i>		<i>frindo</i>	<i>frito</i>
<i>fríamos</i>	<i>frisemos</i>			
<i>fríades</i>	<i>frisedes</i>	<i>fride</i>		
<i>frían</i>	<i>frisen</i>			

Haber

A súa forma impersonal de presente é *hai*. As formas *habemos*, *habedes* vense desprazadas decote por *imos*, *ides*.

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>hei</i>	<i>houben</i>	<i>había</i>	<i>haberei</i>	<i>habería</i>
<i>has</i>	<i>houbiche</i>	<i>habías</i>	<i>haberás</i>	<i>haberías</i>
<i>ha</i>	<i>houbo</i>	<i>había</i>	<i>haberá</i>	<i>habería</i>
<i>habemos</i>	<i>houbemos</i>	<i>habíamos</i>	<i>haberemos</i>	<i>haberíamos</i>
<i>habedes</i>	<i>houbestes</i>	<i>habíades</i>	<i>haberedes</i>	<i>haberiades</i>
<i>han</i>	<i>houberon</i>	<i>habían</i>	<i>habarán</i>	<i>haberían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>haxa</i>	<i>houbese</i>			
<i>haxas</i>	<i>houbeses</i>			
<i>haxa</i>	<i>houbese</i>		<i>habendo</i>	<i>habido</i>
<i>haxamos</i>	<i>houbésemos</i>			
<i>haxades</i>	<i>houbésedes</i>			
<i>haxan</i>	<i>houbesen</i>			

Ir

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>vou</i>	<i>fun</i>	<i>ía</i>	<i>irei</i>	<i>iría</i>
<i>vas</i>	<i>fuche</i>	<i>ías</i>	<i>irás</i>	<i>irías</i>
<i>vai</i>	<i>foi</i>	<i>ía</i>	<i>irá</i>	<i>iría</i>
<i>imos</i>	<i>fomos</i>	<i>íamos</i>	<i>iremos</i>	<i>iríamos</i>
<i>ides</i>	<i>fostes</i>	<i>íades</i>	<i>iredes</i>	<i>iríades</i>
<i>van</i>	<i>foron</i>	<i>ían</i>	<i>irán</i>	<i>irían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>vaia</i>	<i>fose</i>			
<i>vaias</i>	<i>foses</i>	<i>vai ~ vei</i>		
<i>vaia</i>	<i>fose</i>		<i>indo</i>	<i>indo</i>
<i>vaíamos</i>	<i>fósemos</i>			
<i>vaiades</i>	<i>fósedes</i>	<i>ide</i>		
<i>vaian</i>	<i>fosen</i>			

Ler:

Como el conxúgase *crer*

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>leo</i>	<i>lin</i>	<i>lía</i>	<i>lerei</i>	<i>lería</i>
<i>les</i>	<i>liche</i>	<i>lías</i>	<i>lerás</i>	<i>lerías</i>
<i>le</i>	<i>leu</i>	<i>lía</i>	<i>lerá</i>	<i>lería</i>
<i>lemos</i>	<i>lemos</i>	<i>líamos</i>	<i>leremos</i>	<i>leríamos</i>
<i>ledes</i>	<i>lestes</i>	<i>líades</i>	<i>leredes</i>	<i>leríades</i>
<i>len</i>	<i>leron</i>	<i>lían</i>	<i>lerán</i>	<i>lerían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>lea</i>	<i>lese</i>			
<i>leas</i>	<i>leses</i>	<i>le</i>		
<i>lea</i>	<i>lese</i>		<i>lendo</i>	<i>lido</i>
<i>leamos</i>	<i>lésemos</i>			
<i>leades</i>	<i>lésedes</i>	<i>lede</i>		
<i>lean</i>	<i>lesen</i>			

Moer, moler

A segunda variante é plenamente regular. A primeira presenta este paradigma:

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>moio</i>	<i>moín</i>	<i>moía</i>	<i>moerei</i>	<i>moería</i>
<i>moes</i>	<i>moíche</i>	<i>moías</i>	<i>moerás</i>	<i>moerías</i>
<i>moe</i>	<i>moeu</i>	<i>moía</i>	<i>moerá</i>	<i>moería</i>
<i>moemos</i>	<i>moemos</i>	<i>moíamos</i>	<i>moeremos</i>	<i>moeríamos</i>
<i>moedes</i>	<i>moestes</i>	<i>moíades</i>	<i>moeredes</i>	<i>moeríades</i>
<i>moen</i>	<i>moeron</i>	<i>moían</i>	<i>moerán</i>	<i>moerían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>moia</i>	<i>moese</i>			
<i>moias</i>	<i>moeses</i>	<i>moe</i>		
<i>moia</i>	<i>moese</i>		<i>moendo</i>	<i>moído</i>
<i>moiamos</i>	<i>moésemos</i>			
<i>moiades</i>	<i>moésedes</i>	<i>moede</i>		
<i>moian</i>	<i>moesen</i>			

Ouvir

Con muitas variante: *ouir*, *ouguir*, *augüir*. Os radicais dos distintos infinitivos distribúense uniformemente: *ouguimos*, *augüimos*, etc.

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>aúzco, oio</i> <i>oes</i> <i>oe</i> <i>ouvimos</i> <i>ouvides</i> <i>oen</i>	<i>ouvín</i> <i>ouviche</i> <i>ouviu</i> <i>ouvimos</i> <i>ouvistes</i> <i>ouviron</i>	<i>ouvía</i> <i>ouvías</i> <i>ouvía</i> <i>ouvíamos</i> <i>ouvíades</i> <i>ouvían</i>	<i>ouvirei</i> <i>ouvirás</i> <i>ouvirá</i> <i>ouviremos</i> <i>ouviredes</i> <i>ouvirán</i>	<i>ouviría</i> <i>ouvirías</i> <i>ouviría</i> <i>ouviríamos</i> <i>ouviríades</i> <i>ouvirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>ouva, oia</i> <i>ouvas, oia</i> <i>ouva, oia</i> <i>ouvamos, oia-</i> <i>ouvades, oia-</i> <i>ouvan, oian</i>	<i>ouvisé</i> <i>ouvises</i> <i>ouvisé</i> <i>ouvisémos</i> <i>ouvisédes</i> <i>ouvisen</i>	<i>oe</i> <i>ouvide</i>	 <i>ouvindo</i>	 <i>ouvido</i>

Poder

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>podo</i> <i>podes</i> <i>pode</i> <i>podemos</i> <i>podedes</i> <i>poden</i>	<i>puiden</i> <i>puidiche</i> <i>puido</i> <i>puidemos</i> <i>puidestes</i> <i>puideron</i>	<i>podía</i> <i>podías</i> <i>podía</i> <i>podíamos</i> <i>podíades</i> <i>podían</i>	<i>poderei</i> <i>poderás</i> <i>poderá</i> <i>poderemos</i> <i>poderedes</i> <i>poderán</i>	<i>podería</i> <i>poderías</i> <i>poedería</i> <i>poderíamos</i> <i>poderíades</i> <i>poderían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>poda</i> <i>podas</i> <i>poda</i> <i>podamos</i> <i>podades</i> <i>podan</i>	<i>puidese</i> <i>puideses</i> <i>puidese</i> <i>puidésemos</i> <i>puidésedes</i> <i>puidesen</i>		 <i>podendo</i>	 <i>podido</i>

Poer, poñer

poer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>poño</i> <i>poes</i> <i>pon</i> <i>poemos</i> <i>poedes</i>	<i>puxen</i> <i>puxiche</i> <i>poxo</i> <i>puxemos</i> <i>puxestes</i>	<i>poía</i> <i>poías</i> <i>poía</i> <i>poíamos</i> <i>poíades</i>	<i>poerei</i> <i>poerás</i> <i>poerá</i> <i>poeremos</i> <i>poeredes</i>	<i>poería</i> <i>poerías</i> <i>poería</i> <i>poeríamos</i> <i>poeríades</i>

<i>poen</i>	<i>puxeron</i>	<i>poían</i>	<i>poerán</i>	<i>poerían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>poña</i> <i>poñas</i> <i>poña</i> <i>poñamos</i> <i>poñades</i> <i>poñan</i>	<i>puxese</i> <i>puxeses</i> <i>puxese</i> <i>puxésemos</i> <i>puxésedes</i> <i>puxesen</i>	<i>pon</i> <i>poede</i>	 <i>poendo</i> 	 <i>posto</i>

poñer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>poño</i> <i>poes</i> <i>pon</i> <i>poñemos</i> <i>poñedes</i> <i>poen</i>	<i>puxen</i> <i>puxiche</i> <i>poxo</i> <i>puxemos</i> <i>puxestes</i> <i>puxeron</i>	<i>poñía</i> <i>poñías</i> <i>poñía</i> <i>poñíamos</i> <i>poñíades</i> <i>poñían</i>	<i>poñerei</i> <i>poñerás</i> <i>poñerá</i> <i>poñeremos</i> <i>poñeredes</i> <i>poñerán</i>	<i>poñería</i> <i>poñerías</i> <i>poñería</i> <i>poñeríamos</i> <i>poñeríades</i> <i>poñerían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>poña</i> <i>poñas</i> <i>poña</i> <i>poñamos</i> <i>poñades</i> <i>poñan</i>	<i>puxese</i> <i>puxeses</i> <i>puxese</i> <i>puxésemos</i> <i>puxésedes</i> <i>puxesen</i>	<i>pon</i> <i>poñede</i>	 <i>poendo</i> 	 <i>posto</i>

querer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>quero</i> <i>quieres, ques</i> <i>quere, quer</i> <i>queremos</i> <i>queredes</i> <i>queren</i>	<i>quixen</i> <i>quixiche</i> <i>quixo</i> <i>quixemos</i> <i>quixestes</i> <i>quixeron</i>	<i>quería</i> <i>querías</i> <i>quería</i> <i>queríamos</i> <i>queríades</i> <i>querían</i>	<i>quererei</i> <i>quererás</i> <i>quererá</i> <i>quereremos</i> <i>quereredes</i> <i>quererán</i>	<i>querería</i> <i>quererías</i> <i>querería</i> <i>quereríamos</i> <i>quereríades</i> <i>quererían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>queira*</i> <i>queiras</i> <i>queira</i> <i>queiramos</i> <i>queirades</i> <i>queiran</i>	<i>quixese</i> <i>quixeses</i> <i>quixese</i> <i>quixésemos</i> <i>quixésedes</i> <i>quixesen</i>	<i>quer(e)</i> <i>queredede</i>	 <i>querendo</i> 	 <i>querido</i>

(*) El subjuntivo admite tamén as formas *quera* e *quira*

Rir

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>rio</i>	<i>rin</i>	<i>ría</i>	<i>rirei</i>	<i>riría</i>
<i>ris</i>	<i>riche</i>	<i>rías</i>	<i>rirás</i>	<i>rirías</i>
<i>ri</i>	<i>riu</i>	<i>ría</i>	<i>rirá</i>	<i>riría</i>
<i>rimos</i>	<i>rimos</i>	<i>ríamos</i>	<i>riremos</i>	<i>riríamos</i>
<i>rides</i>	<i>ristes</i>	<i>ríades</i>	<i>riredes</i>	<i>riríades</i>
<i>rin</i>	<i>riron</i>	<i>rían</i>	<i>rirán</i>	<i>rirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>ría</i>	<i>rise</i>			
<i>rías</i>	<i>rises</i>	<i>ri</i>		
<i>ría</i>	<i>rise</i>		<i>rindo</i>	<i>rido</i>
<i>riamos</i>	<i>rísemos</i>			
<i>riades</i>	<i>rísedes</i>	<i>ride</i>		
<i>rían</i>	<i>risen</i>			

Saber

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>sei</i>	<i>souben*</i>	<i>sabía</i>	<i>saberei</i>	<i>sabería</i>
<i>sabes</i>	<i>soubiche</i>	<i>sabías</i>	<i>saberás</i>	<i>saberías</i>
<i>sabe</i>	<i>soubo</i>	<i>sabía</i>	<i>saberá</i>	<i>sabería</i>
<i>sabemos</i>	<i>soubemos</i>	<i>sabíamos</i>	<i>saberemos</i>	<i>saberíamos</i>
<i>sabedes</i>	<i>soubestes</i>	<i>sabíades</i>	<i>saberedes</i>	<i>saberíades</i>
<i>saben</i>	<i>souberon</i>	<i>sabían</i>	<i>saberán</i>	<i>saberían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>sab(i)a</i>	<i>soubese*</i>			
<i>sab(i)as</i>	<i>soubeses</i>	<i>sabe</i>		
<i>sab(i)a</i>	<i>soubese</i>		<i>sabendo</i>	<i>sabido</i>
<i>sab(i)amos</i>	<i>soubésemos</i>			
<i>sab(i)ades</i>	<i>soubésedes</i>	<i>sabede</i>		
<i>sab(i)an</i>	<i>soubesen</i>			

(*) Ten variante con <p>

Seguir

Como el, conxúgase *servir*

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>sigo</i>	<i>seguín</i>	<i>seguía</i>	<i>seguirei</i>	<i>seguiría</i>
<i>segues</i>	<i>seguiche</i>	<i>seguía</i>	<i>seguirás</i>	<i>seguirías</i>
<i>segue</i>	<i>segiu</i>	<i>seguía</i>	<i>seguirá</i>	<i>seguiría</i>
<i>seguimos</i>	<i>seguimos</i>	<i>seguíamos</i>	<i>seguiremos</i>	<i>seguiríamos</i>
<i>seguides</i>	<i>seguistes</i>	<i>seguíades</i>	<i>seguredes</i>	<i>seguiríades</i>
<i>seguen</i>	<i>seguiron</i>	<i>seguían</i>	<i>seguiran</i>	<i>seguirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>siga</i>	<i>seguise</i>	<i>sigue</i>	<i>seguindo</i>	<i>seguido</i>
<i>sigas</i>	<i>seguises</i>			
<i>siga</i>	<i>seguise</i>	<i>seguidе</i>	<i>seguindo</i>	<i>seguido</i>
<i>sigamos</i>	<i>seguísemos</i>			
<i>sigades</i>	<i>seguísedes</i>			
<i>sigan</i>	<i>seguisen</i>			

Sentir

Como este conxúganse: *ferir*, *referir*, *preferir*, *mentir*, *pedir*. En galego común, embora, este verbo e *mentir* conxúganse como *seguir*.

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>sinto</i>	<i>sentín</i>	<i>sentía</i>	<i>sentirei</i>	<i>sentiría</i>
<i>sintes</i>	<i>sentiche</i>	<i>sentías</i>	<i>sentirás</i>	<i>sentirías</i>
<i>sinte</i>	<i>sentiu</i>	<i>sentía</i>	<i>sentirá</i>	<i>sentiría</i>
<i>sentimos</i>	<i>sentimos</i>	<i>sentíamos</i>	<i>sentiremos</i>	<i>sentiríamos</i>
<i>sentides</i>	<i>sentistes</i>	<i>sentíades</i>	<i>sentiredes</i>	<i>sentiríades</i>
<i>sinten</i>	<i>sentiron</i>	<i>sentían</i>	<i>sentirán</i>	<i>sentirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>sinta</i>	<i>sentise</i>	<i>sinte</i>	<i>sentindo</i>	<i>sentido</i>
<i>sintas</i>	<i>sentises</i>			
<i>sinta</i>	<i>sentise</i>	<i>sentide</i>	<i>sentindo</i>	<i>sentido</i>
<i>sintamos</i>	<i>sentísemos</i>			
<i>sintades</i>	<i>sentísedes</i>			
<i>sintan</i>	<i>sentisen</i>			

Ser

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>sóu, son</i>	<i>fun</i>	<i>era</i>	<i>serei</i>	<i>sería</i>
<i>es</i>	<i>fuche</i>	<i>eras</i>	<i>serás</i>	<i>serías</i>
<i>é</i>	<i>foi</i>	<i>era</i>	<i>será</i>	<i>sería</i>
<i>somos</i>	<i>fomos</i>	<i>éramos</i>	<i>seremos</i>	<i>seríamos</i>
<i>sodes</i>	<i>fostes</i>	<i>érades</i>	<i>seredes</i>	<i>seríades</i>
<i>son</i>	<i>foron</i>	<i>eran</i>	<i>serán</i>	<i>serían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>seña *</i>	<i>fose</i>			
<i>señas</i>	<i>foses</i>	<i>sé</i>		
<i>seña</i>	<i>fose</i>		<i>sendo</i>	<i>sido</i>
<i>señamos</i>	<i>fósemos</i>			
<i>señades</i>	<i>fósedes</i>	<i>sede</i>		
<i>señan</i>	<i>fosen</i>			

* Tamén *sía, sías, sía, síamos, siades, sian*

Ter

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>teño</i>	<i>tiven</i>	<i>tía</i>	<i>tereí</i>	<i>tería</i>
<i>teis</i>	<i>tiviche</i>	<i>tías</i>	<i>terás</i>	<i>terías</i>
<i>ten</i>	<i>tevo</i>	<i>tía</i>	<i>terá</i>	<i>tería</i>
<i>temos</i>	<i>tivemos</i>	<i>tíamos</i>	<i>teremos</i>	<i>teríamos</i>
<i>tedes</i>	<i>tivestes</i>	<i>tíades</i>	<i>teredes</i>	<i>teríades</i>
<i>tein</i>	<i>tiveron</i>	<i>tían</i>	<i>terán</i>	<i>terían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>teña</i>	<i>tivese</i>			
<i>teñas</i>	<i>tiveses</i>	<i>ten</i>		
<i>teña</i>	<i>tivese</i>		<i>tendo</i>	<i>tido</i>
<i>teñamos</i>	<i>tivésemos</i>			
<i>teñades</i>	<i>tivésedes</i>	<i>tede</i>		
<i>teñan</i>	<i>tivesen</i>			

Traer, trer

Côas variantes *traguer, trouguer*

Traer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>traio</i> <i>traes</i> <i>trae</i> <i>traemos</i> <i>traedes</i> <i>traen</i>	<i>trouxen</i> <i>trouxiche</i> <i>trouxo</i> <i>trouxemos</i> <i>trouxestes</i> <i>trouxeron</i>	<i>traía</i> <i>traías</i> <i>traía</i> <i>traíamos</i> <i>traíades</i> <i>traían</i>	<i>traerei</i> <i>traerás</i> <i>traerá</i> <i>traeremos</i> <i>traeredes</i> <i>traerán</i>	
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>traia</i> <i>traias</i> <i>traia</i> <i>traíamos</i> <i>traíades</i> <i>traían</i>	<i>trouxese</i> <i>trouxeses</i> <i>trouxese</i> <i>trouxésemos</i> <i>trouxésedes</i> <i>trouxesen</i>	<i>trae</i> <i>traede</i>	<i>traendo</i>	<i>traído</i>

Trer

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>traio</i> <i>treis</i> <i>trei</i> <i>tremos</i> <i>tredes</i> <i>traen</i>	<i>trouxen</i> <i>trouxiche</i> <i>trouxo</i> <i>trouxemos</i> <i>trouxestes</i> <i>trouxeron</i>	<i>tría</i> <i>trías</i> <i>tría</i> <i>tríamos</i> <i>tríades</i> <i>trían</i>	<i>treirei</i> <i>treirás</i> <i>treirá</i> <i>treiremos</i> <i>treiredes</i> <i>treirán</i>	<i>treiría</i> <i>treirías</i> <i>treiría</i> <i>treiríamos</i> <i>treiríades</i> <i>treirían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>traia</i> <i>traias</i> <i>traia</i> <i>traíamos</i> <i>traíades</i> <i>traían</i>	<i>trouxese</i> <i>trouxeses</i> <i>trouxese</i> <i>trouxésemos</i> <i>trouxésedes</i> <i>trouxesen</i>	<i>trei</i> <i>trede</i>	<i>trendo</i>	<i>trido</i>

Valir :

É verbo regular en toda el área. Unicamente salienta a perda de **-e** na 3 PS del pres. ind. al lle amecer un pronome enclítico: *valme*, *valche*, *val-lle* como en *doler*.

Ver:

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>vexo</i>	<i>vin</i>	<i>vía</i>	<i>verei</i>	<i>vería</i>
<i>ves</i>	<i>viche</i>	<i>vías</i>	<i>verás</i>	<i>verías</i>
<i>ve</i>	<i>viu</i>	<i>vía</i>	<i>verá</i>	<i>vería</i>
<i>vemos</i>	<i>vimos</i>	<i>víamos</i>	<i>veremos</i>	<i>veríamos</i>
<i>vedes</i>	<i>vistes</i>	<i>viades</i>	<i>veredes</i>	<i>veríades</i>
<i>ven</i>	<i>viron</i>	<i>vían</i>	<i>verán</i>	<i>verían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>vexa</i>	<i>vise</i>			
<i>vexas</i>	<i>vises</i>	<i>ve</i>		
<i>vexa</i>	<i>vise</i>		<i>vendo</i>	<i>visto</i>
<i>vexamos</i>	<i>vísemos</i>			
<i>vexades</i>	<i>vísesdes</i>	<i>vede</i>		
<i>vexan</i>	<i>visen</i>			

Vir:

Pres. ind.	Perf.	Imp.	Fut.	Cond.
<i>veño</i>	<i>vin</i>	<i>vía</i>	<i>virei</i>	<i>viría</i>
<i>veis</i>	<i>viche</i>	<i>vías</i>	<i>virás</i>	<i>virías</i>
<i>vén</i>	<i>veu</i>	<i>vía</i>	<i>virá</i>	<i>viría</i>
<i>vimos</i>	<i>vemos</i>	<i>víamos</i>	<i>viremos</i>	<i>viríamos</i>
<i>vides</i>	<i>vestes</i>	<i>viades</i>	<i>viredes</i>	<i>viríades</i>
<i>vein</i>	<i>veron</i>	<i>vían</i>	<i>virán</i>	<i>virían</i>
Pres. subx.	Imp. subx.	Imperat.	Xerund.	Part.
<i>veña</i>	<i>vese</i>			
<i>veñas</i>	<i>veses</i>	<i>ven</i>		
<i>veña</i>	<i>vese</i>		<i>vindo</i>	<i>vido</i>
<i>veñamos</i>	<i>vésemos</i>			
<i>veñades</i>	<i>vésedes</i>	<i>vide</i>		
<i>veñan</i>	<i>vesen</i>			

16. Adverbios e locuciois adverbiais

16.1. Lugar

- *aquí*;
- *atí*;
- *acó*;

- *aló;*
- *arriba, enriba, derriba;*
- *aba(i)xo, emba(i)xo;*
- *diante;*
- *fóra;*
- *enfronte;*
- *velaí; velaquí;*
- *dentro;*
- *atrás, detrás;*
- *en toda a redonda;*
- *por acó e por aco≈ó;*
- *perto;*
- *onde (/unde/);*
- *arrenque;*
- *cerca;*
- *lonxe, al lonxe, de lonxe;*
- *a mao; a desmao;*
- *ondeque(i)ra;*
- *allundes,algures; nallundes,*
- *ningures;*
- *aí;*
- *al carón,*
- *a contramao.*

16.2. Tempo:

- *lugo;*
- *a cada pedazo;*
- *a cada pouco,*
- *a deshora;*
- *a diario;*
- *á tardía, á tardiquí;*
- *a tempo;*
- *actualmente;*
- *afinal;*
- *agora;*
- *aínda;*
- *al cabo,*
- *al outro día; para outro día;*
- *al primeiro; al último;*
- *al riscar o día;*
- *amiúdo;*

- *antano;*
- *antes;*
- *antonte;*
- *arestora;*
- *ás veces;*
- *axiña, axina;*
- *cedo;*
- *cuando;*
- *daquela; de alí a un pedazo;*
- *de contino;*
- *de cuando en cuando; de cuando en vez;*
- *de mañá; de tarde; de noite;*
- *de seguida;*
- *de sotaque; de súpeto;*
- *de tempo en tempo;*
- *decote;*
- *despois;*
- *desque;*
- *enantes, antias;*
- *entón;*
- *entrementres;*
- *esoutro día;*
- *finalmente*
- *hoi, hoxe; hoi en día, hoxe en día;*
- *hougano;*
- *lugo*
- *máis nunca;*
- *mañá;*
- *mentres tanto,*
- *mentres;*
- *namentres;*
- *no lusco-fusco;*
- *nunca;*
- *onte, anoite;*
- *pasado mañá;*
- *por de pron;*
- *por veces; alguhas veces;*
- *posteriormente;*
- *pouco e pouco;*
- *primeiro;*
- *sempre;*
- *xa;*
- *xacuando;*

- *xamais; endexamais;*

16.3. Cantidade

- *abondo;*
- *bastante;*
- *pouco;*
- *muito;*
- *tanto;*
- *namais,*
- *máis;*
- *cuanto;*
- *de sobra;*
- *a esgalla;*
- *de todo;*
- *mui;*
- *cuase(mente);*
- *solo, só;*
- *a maza;*
- *todo;*
- *miga;*
- *un ris;*
- *de máis;*
- *de menos;*
- *malamente;*
- *máis ou menos;*
- *talmente;*
- *xusto;*

16.4. Modo

- *así;*
- *deste xeito;*
- *a xeito;*
- *dafeito, afeito;*
- *darreo, arreo;*
- *de sotaque; de sopetón;*
- *de vagar, de vagarín;*
- *ben;*
- *mal;*
- *pior;*
- *mellor;*
- *á dereita;*

- *á esquerda,*
- *á esquerda;*
- *a modo;*
- *mui; muito;*
- *de máis* (posposto al adxectivo);
- *a escape;*
- *en serio;*
- *en broma;*
- *deveras;*
- *en feito, efectivamente, con feito;*
- *a posta; en balde;*
- *outramente,*
- *de présa;*
- *ás carreiras;*
- *ás embozadas;*
- *ás cuncadas* (dícese cuando chove);
- *ás escuras;*
- *de razcacheiro;*
- *peime que;*
- *ás apalpadelas*
- *ás furtadelas;*
- *realmente;*
- *indibidamente, indubitamente*

A inmensa maioría dos adverbios formados sobre adxectivos cuando se lles amece *–mente* pertencen a esta categoría.

16.5. Afirmación

- *si;*
- *de certo,*
- *de seguro;*
- *claro;*
- *tamén.*

16.6. Negación

- *non;*
- *nin sequera;*
- *sequera;*
- *tampouco;*
- *en absoluto.*

16.7. Dúbida

- *talvez;*
- *al mellor;*
- *se cuadra,*
- *se cuadra;*
- *quizais, quizá;*
- *probablemente;*
- *seique;*
- *posiblemente.*

17. Preposiciois

17.1. Simples

- *a*
- *ante*
- *até.*
- *ba(i)xo*
- *cara*
- *con*
- *contra*
- *de*
- *deica, deiquia:.*
- *desde*
- *durante*
- *en*
- *entre*
- *escontra: "camín de"*
- *para:.*
- *por:*
- *segundo*
- *sen*
- *so, sob*
- *sobre*
- *tras: adoita ir acompañada de de.*
- *xunta*

17.2. Compostas

- *arrentes de;*
- *a(l) carón de;*
- *pegado a;*

- *camín de;*
- *no chao de;*
- *enriba de; por derriba de;*
- *no cimeiro de;*
- *por mor de;*
- *sobor de;*
- *emba(i)xo de;*
- *enriba de;*
- *co bon de que;*
- *co fin de;*
- *arrenque a;*
- *al lado de;*
- *através de;*
- *ademais de;*
- *diante de; en cuanto a;*
- *en favor de;*
- *en lugar de;*
- *atrás de;*
- *al ras de;*
- *tocante a;*
- *respecto de;*
- *xunto a;*
- *xunto de;*
- *por cima de*
- *perto de, cerca de*
- *acerca de.*

18. Conxunciois

18.1. Copulativas

- *e;*
- *e mais;*
- *nin;*
- *ademais;*
- *cuanto,*
- *cuanto máis... máis.*

18.2. Disxuntivas

- *ou;*
- *ou... ou;*
- *xa... xa;*
- *nin... nin;*

- *ora... ora;*
- *lougo... lougo*

18.3. Adversativas

- *pero;*
- *aínda que;*
- *agá; salvo; quitado;*
- *mais;*
- *nembargantes;*
- *maguer;*
- *así e todo;*
- *así que así,*
- *embora;*
- *porén*

18.4. Temporais

- *da que;*
- *en cuanto;*
- *axina que;*
- *cuando;*
- *mentres que;*
- *tan presto que;*
- *até que;*
- *a pouco de;*
- *desque;*
- *cada vez que.*

18.5. Locativas

- *onde;*
- *ondequeira que,*

18.6. Modais

- *como;*
- *mesmo;*
- *como que(i)ra que;*
- *conforme;*
- *de xeito que;*
- *de modo que;*
- *ademais de que.*

18.7. Causais

- *porque;*
- *xa que;*
- *posto que;*
- *por mor de que;*
- *a causa de;*
- *visto que*
- *pois (que)*

18.8. Condicionais

- *se;*
- *no caso de que;*
- *a non se que;*
- *se é que.*

BIBLIOGRAFÍA

ACEVEDO HUELVES, B. e FERNANDEZ FERNANDEZ, M. *Vocabulario del bable de occidente*. Centro de Estudios Históricos. Madrid, 1932.

ALONSO, D. *Obras Completas, tomo 1, Del Occidente Peninsular* Ed. Gredos, Madrid 1972., pp. 291-533.

- "Enxebre".
- "El gallego leonés de Ancares y su interés para la dialectología portuguesa" (en colaboración con Valentín García Yebra).
- "El saúco entre Galicia y Asturias (nombres y supersticiones)".
- "Junio y julio entre Galicia y Asturias".
- "Notas sobre léxico y etimología"
- "Dos voces portuguesas: *estiar, sotaque*"
- "Gallego-asturiano *engalar* «volar» (casos y resultados de velarización de -n- en el dominio gallego)"
- "Gallego *bordelo, abordar* (sobre el par de encuarte en el Nordeste Peninsular)".
- "Dos palabras gallego-asturianas".
- "Narraciones orales gallego-asturianas"
- "Ganado vacuno en San Martín de Oscos".

ANDRÉS, R. d' "Gallegu", in *Les Noticies*, 31 d'ochobre 1999.

ARES VAZQUEZ, M. C. et al. *Diccionario Xerais da Lingua*. Ed. Xerais, Vigo, 1989.

AZEVEDO MAIA, C. de. *História do Galego-Português*. Instituto Nacional de Investigaçao Científica, coimbra, 1986.

FRIAS CONDE, F.X. "Los derivados de *ille* e *illud* en el gallego de Asturias", en *Revista de Filología Románica*, nº10, pp. 241-252, Universidad Complutense de Madrid, 1993.

FRIAS CONDE, F.X. *O galego exterior ás fronteiras administrativas*. VTP, Xixón, 1999

GARCÍA DE DIEGO, V., *Manual de Dialectología Española*, Centro Iberoamericano de Cooperación, Madrid, 1978.

GARCIA GARCIA, J. *El habla de El Franco*, Instituto Bernaldo Quirós, Mieres del Camino, 1983.

HERNANDEZ, A. "Algunas características del habla de As Figueiras", in *Estudios y Trabajos del Seminariu de Llingua Asturiana (II)*. Universidad de Oviedo, 1979.

KRÜGER, F. *Palabras y cosas del Suroeste Asturiano*. Biblioteca de Filoloxía Asturiana, Oviedo, 1987.

LAPESA, R. *Estudios de historia lingüística española*. Paraninfo, Madrid, 1985.

LAPESA, R. *Historia de la Lengua Española*. Gredos, Madrid, 1984.

LEITE DE VASCONCELOS, J. *Esquisse d'une dialectologie portugaise*. Paris, 1901.

LINDLEY CINTRA, L. F. *Estudos de Filologia Portuguesa*. Lisboa, 1983.

MENENDEZ GARCIA, M. "Cruce de dialectos en el habla de Sisterna (Asturias)". in *Boletín de Tradiciones Populares VI*, 1950. pp. 355-402.

MENENDEZ PIDAL, R. *El dialecto leonés*, I.D.E.A., Oviedo, 1962.

MENENDEZ PIDAL, R. *Manual de Gramática Histórica Española*. Espasa Calpe, Madrid, 1967.

MENENDEZ PIDAL, R. *Orígenes del Español*. Espasa Calpe, Madrid, 1964.

MOURA SANTOS, M.J. *Os falares fronteiriços de Trás-os-Montes*, separata da Revista de Filologia Portuguesa, tomo II, vol. XII-XIV, Coimbra, 1967.

MUÑIZ, C. *El habla del Valledor*. Academische Pers., Amsterdam 1978.

NAVEIRAS ESCANLAR, X. et GRAÑA, E. *El museo etnográfico de Grandas de Salime*. Grandas de Salime, 1984.

OTERO ALVAREZ, A. "Contribución al léxico gallego y asturiano" in *AO III*, 1953, pp. 113-134 (I); 399-417 (II); V 1955, pp. 382-399 (III); VII, 1957, pp. 170-188 (IV); VIII, 1958, pp. 173-191 (V); IX, 1959, pp. 72-90 (VI); X, 1960, pp. 341-357 (VII); XII, 1962, pp. 409-426 (VIII); XIII, 1963, pp. 49-66 (IX); XIV, 1964, pp. 233-249 (X).

OTERO ALVAREZ, A. *Vocabulario de San Jorge de Piquín*. Verba, anejo 8, Santiago de Compostela, 1977.

PEREZ DE CASTRO, J. L. "Contribución al vocabulario del bable de Occidente" (I) in *BDTP* XI, 1955, pp. 119-144; (II) *RDTP* XXIV, 1968, pp. 57-64; (III) in *Ao* XXXVII.

PEREZ FERNANDEZ, J. "Vocabulario de Tox (Navia)" in *Lletres Asturianas* (I), nº30, 1988, pp. 121-139; (II), nº31, 1989, pp. 133-160; (III), nº34, 1989, pp. 77-99; (IV), nº35, 1990, pp. 67-85. Oviedo.

RODRIGUEZ-CASTELLANO, L. "Palatalización de L- inicial en la Asturias de habla gallega". *Verba* 2, 1975.

RODRIGUEZ CASTELLANOS, L. *Aspectos del bable occidental*. IDEA, Oviedo, 1954.

SANTAMARINA FERNANDEZ, O. *Vocabulario de Boal*. Inédito.

TEYSSIER, P. *História da língua portuguesa*. Livraria Sá da Costa, Lisboa, 1990.

VAZQUEZ CUESTA, P. e MENDES DA LUZ, M. A. *Gramática portuguesa*. Gredos, Madrid, 1971.

VV.AA. *Actas das I Xornadas do galego de Asturias*. Ed. Xerais, Vigo, 1994.

VV.AA. *Normas ortográficas e morfolóxicas del galego de Asturias*. MDGA, Eilao, 1991.

VV.AA. *Gramática galega*. Galaxia, Vigo, 1986.

VV.AA. *Gramática asturiana*. Naranco Ed. Oviedo, 1975.

W:SON MUNTHE, A. *Anotaciones sobre el habla popular de una zona del occidente de Asturias*. Biblioteca de Filoloxía Asturiana. Universidad de Oviedo, 1987.

ZAMORA VICENTE, A. *Dialectología Española*, Gredos, Madrid, 1970.

INDICE

CONSIDERACIOIS PREVIAS

SISTEMA ORTOGRÁFICO

1. Grafías particulares
2. Acentuación
 - 2.1. Xeneralidades
 - 2.2. Uso del circunflexo
 - 2.3. Uso del diacrítico
3. Outros elementos ortográficos
 - 3.1. Dos grupos de oclusiva / fricativa + lateral.
 - 3.2. Grupos cultos.
 - 3.3. Outras terminacións

PARADIGMAS MORFOLÓXICOS

4. Formación de feminino en nomes e adxectivos
 - 4.1. Mudanzas de morfemas ou morfema cero
 - 4.2. Mudanza de lexema ou variacións importantes
5. Paradigma de número no nome e adxectivo
6. Comparación
 - 6.1. Dos adxectivos e os adverbios
 - 6.1.1. Comparativo
 - 6.1.1.1. *Superioridade*
 - 6.1.1.2. *Igualdade*
 - 6.1.1.3. *Inferioridade*
 - 6.2. Dos nomes
 - 6.2.1. Comparativo
 - 6.2.1.1. *Superioridade*
 - 6.2.1.2. *Igualdade*
 - 6.2.1.3. *Inferioridade*
7. Artigos
 - 7.1. Artigo definido
 - 7.1.1. *Formas*
 - 7.1.2. *Contraccións de artigo con preposición*
 - 7.2. Artigo indefinido
 - 7.2.1. *Formas*
 - 7.2.2. *Contraccións*
8. Posesivos
 - 8.1. Formas sintéticas

- 8.2. Formas analíticas
- 9. Demonstrativos
 - 9.1. Formas
 - 9.2. Contraccións con preposicións
- 10. Pronomes persoais
 - 10.1. Tabra
 - 10.2. Contraccións de pronomes átonos
- 11. Indefinidos e cuantificadores
 - 11.1. Invariábeis:
 - 11.2. Variábeis:
- 12. Interrogativos e relativos
- 13. Numerais
 - 13.1. Cardinais
 - 13.2. Ordinais
 - 13.3. Partitivos
- 14. Tabra de conjugación de verbos regulares
 - 14.1. Paradigma ordinario
 - 14.2. Conjugación dun verbo con pronome enclítico
 - 14.3. Perífrases
 - 14.3.1. *Perífrases temporais*
 - 14.3.2. *Perífrases modais, obrigativas e hipotéticas*
 - 14.3.3. *Perífrases aspectuais imperfectivas*
 - 14.3.4. *Perífrase aspectuais perfectivas*
 - 14.4. El infinitivo conjugado
- 15. Tabra de conjugación dos verbos irregulares
 - Caber
 - Caer
 - Choer
 - Dar
 - Doer
 - Durmir
 - Estar
 - Exir
 - Facer, faer, fer
 - Frir, fritir
 - Haber
 - Ir
 - Ler
 - Moer, moler
 - Ouvir
 - Poder
 - Poer, poñer
 - Querer
 - Rir

Saber
Seguir
Sentir
Ser
Ter
Traer, traer
Valir
Ver
Vir

16. Adverbios e locuciois adverbiais

16.1. Lugar

16.2. Tempo

16.3. Cantidade

16.4. Modo

16.5. Afirmación

16.6. Negación

16.7. Dúbida

17. Preposiciois

17.1. Simples

17.2. Compostas

18. Conxunciois

18.1. Copulativas

18.2. Disxuntivas

18.3. Adversativas

18.4. Temporais

18.5. Locativas

18.6. Modais

18.7. Causais

18.8. Condicionais

BIBLIOGRAFÍA

INDICE